

Budapest az újkorban

Történelmi pillanatok egy nagyváros életében

A Budapesti Történelmi Múzeum új kiállítása Budapest múltjából több mint háromszáz év történetének bemutatására vállalkozott. A kiállítás Buda 1686. évi visszafoglalásával kezdődik, s az 1989/1990-es rendszerváltással/változással ér véget.

A Múzeum első emeletére felballagó látogató öt budapesti polgármester portréjával találja magát szembe, majd a kiállítóterem felé tartva láthatja a főváros(ok) életében 1686 után szerepet játszott zászlókat. Az első egység Buda 1686. évi felszabadítását mutatja be korabeli újságok, rölapok, metszetek tükrében. Láthatjuk az ostromlók és a védők fegyvereit, a keresztény koalíció létrehozásában vezető szerepet játszó politikusok arcképeit, a felszabadítás hírére tartott európai ünnepélyek ábrázolásait. Némi zavarra csak az adhat okot, hogy míg a vezető szövegében 100 000 főnyi keresztény ostromsereg szerepel, a kiállításon olvasható részadatok összeadásából csak 67764 fő (!) kerekedik ki.

A kiállításból képet kaphatunk a középkori városszerkezet továbbéléséről, az írásbeliségnek a város és polgárai életében betöltött szerepéről (kiváltságlevél, polgárlevél, házasságlevél, végrendelet). Jól megfigyelhető a városok etnikai összetételének alakulása és a birodalmi érdekek ehhez kapcsolódó érvényesülése, tehát az, hogy lehetőleg minél több nem magyar elem, főleg katolikus német kerüljön Budára. Láthatjuk a városi élet színtereit, s a látogató meglepődve tapasztalhatja, hogy a múlt század végi filoxérajárványig milyen jelentős szőlőkultúrával dicsekedhettek a budai hegyek.

A 18. század végén megkezdődött a városfalak lebontása; ezzel indulhatott meg Pest, Buda és Óbuda a nagyvárossá válás és az egységesülés útján. A tudatos várostervezés kezdeteit, a Szépművészeti Bizottmány 1808-as megalakulását, József nádor, Hild János és Hild József, valamint Pollack Mi-

hály ténykedését külön egység mutatja be. A természeti katasztrófáknak az épített környezetre gyakorolt hatását az 1838-as árvíz példáján mutatja be a kiállítás. Különösen érdekes a polgárőrség és a lövészegyletek életét és szerepét bemutató beugró anyaga. A kiállítás jól jelzi, hogy Széchenyi szerepe és a reformkori városfejlődés szerves folytatása József nádor városfejlesztő és -rendező törekvéseinek. A fővárosok egy várossá válását alapvetően segítette elő Széchenyi hatalmas alkotása, a Lánchíd. A kiállítás, amely a városfejlődésre és a főváros(ok) egységesülésére helyezi a hangsúlyt, érthető módon e folyamatot inkább zavaró, mint ahhoz illeszkedő momentumnak tekinti 1848/49-et, még ha az ország politikai központja ekkor került is végleg ide, s még ha 1849. június 24-én Szemere Bertalan belügyminiszter el is rendelte Pest és Buda közigazgatási egyesítését.

Az egyesülést és a központtá válást paradox módon az is jelezte, hogy az 1849 utáni megtorlás országos központja Pesten volt (ezt a kiállítás csak nagyon halványan jelzi). Igazi fővárossá azonban csak 1867, a kiegyezés után vált az előbb három, majd egy város. A Fővárosi Közmunkák Tanácsának létrejöttével a három város egészére kiterjedő tervek születtek, s az 1873-as egyesítést követően a város fejlődése egészen az első világháborúig töretlen volt. A látogató sokszor elcsodálkozik azon, hogy milyen nagyvárosi, ugyanakkor mégis milyen emberi léptékű város is volt Budapest száz évvel ezelőtt. Az állandó építkezések következtében persze rengeteg hangulatos negyed tűnt el, amelyek jobbjára már csak metszetekről vagy

fényképekről ismerhetünk, de a városatyák újító kedve révén egységesebb megjelenésű, a fővároshoz méltó városrészek jöttek létre. Különösen érdekesek a városrendezési tervek, közöttük főleg az, amely a nagykörút helyén csatorna létesítését tervezte. A millennium inkább csak jelezte, mint megkoronázta az épített környezetnek ezt a hihetetlen gazdagodását. A rendezők természetesen nemcsak a fényt mutatják be, hanem az árnyékot is, a nagyvárosi bűnözést, a közegészségügy rossz állapotát, a város szélén épült nyomor-negyedeket.

A kiállítást eddig a pontig bámulusos gazdagság, ötletesség, világos vonalvezetés jellemzi. Az első világháborút követő évek történeténél azonban a kiállítás elszűrkiül. Érzékelhető ez a fotó- és iratanyag túltengéséből, de abból is, hogy a kiállítás ekkortól nem annyira Budapest történetét mutatja be, mint inkább Magyarország történetét, erőteljes budapesti vonatkozásokkal. Az időrend is felbomlik: a millenniumot a Horthy-korszak, azt az első világháború, majd a Tanácsköztársaság követi. A második világháború történetét bemutató rész kiemeli, hogy Budapest volt Berlin és Varsó mellett a legtöbb kárt szenvedett közép-európai főváros. A kiállítás foglalkozik a fővárosi zsidóság tragédiájával, s kiemeli, hogy a budapesti gettó volt az egyetlen, amelynek lakossága nagyjából túlélt a háború pusztításait, a nyilas rémuralmat.

Az 1945 utáni négy és fél évtized történetéről a kiállítás véleményem szerint nem ad átfogó képet. Inkább csak jól hangzó általánosságokat olvashatunk a vezető szövegekben. A nagy számban kifüggesztett plakátok egy része ugyancsak nem kapcsolódik szervesen a főváros történetéhez. 1956 kötelező megemlézése után a látogató kaleidoszkópszerű összeállítást kap az 1960-tól 1990-ig terjedő évek plakátjaiból, röplapjaiból, aprónyomtatványjaiból, a szemben lévő falról pedig a főváros huszadik századi történetében, művészeti életében jelentős szerepet játszó személyiségek tekintenek le a látogatóra, vagy fel a mennyezetre. És itt – szinte észrevétlenül – vége a kiállításnak. A látogató még megnézhet néhány, Budapestet bemutató filmet az 1896-1980 közötti évekből, vagy ihat egy kávé a büfében. S elmerenghet azon, vajon valóban ennyire elszűrkiült-e a város 1918 után, vagy esetleg helyesebb lett volna még néhány hónapot dolgozni az elmúlt hetven év történetét bemutató részekben.

Budapest az újkorban. Budapesti Történeti Múzeum, Budavári Palota E épület. A kiállítás koncepcióját készítette: *Buzinkay Géza és Vígh Annamária.* A kiállítást rendezte: *Vígh Annamária*

Hermann Róbert